

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Sörmländska runstensfynd

Jansson, Sven B. F.

Fornvännen 282-314

http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1948_282

Ingår i: samlar.raa.se

SÖRMLÄNDSKA RUNSTENSFYND

Av *Sven B. F. Jansson*

Sedan Vitterhetsakademiens stora arbete »Södermanlands runinskrifter, granskade och tolkade av Erik Brate och Elias Wessén» avslutats år 1936, ha flera då okända sörmländska runstenar kommit i dagen. Ett avsevärt antal inskrifter, som ännu år 1936 voro förkomna, ha senare genom lyckliga tillfälligheter påträffats. I föreliggande uppsats har jag sökt i korthet redogöra för de nyfunna och de återfunna runstenar, som ha kommit till min kännedom.

Ludgo kyrka

I Ludgo kyrka påträffades år 1937, alltså året efter det att »Södermanlands runinskrifter» (1924—36) hade utkommit, en väl bevarad runsten. Den kom i dagen, då kyrkan restaurerades. Stenen, som hade brustit i två delar, påträffades i kyrkans grund den 1 september; den låg $\frac{1}{2}$ m under jorden, 2 m norr om Drakenhielska gravkoret.

Genom Riksantikvarieämbetets försorg lagades runstenen och restes utanför kyrkogårdsmuren, 1,5 m öster om kyrkogårdsgrinden.

Röd sandsten. Höjd 1,20 m, bredd (vid basen) 0,73 m. Ristningen är, trots att stenen har brustit, praktiskt taget oskadad; inskriften är djupt och tydligt huggen.

Inskrift:

: ku⁵muntr : auk : k¹⁰isla : þ¹⁵aun : litu : kiara : bro²⁵ ³⁰

Guðmundr ok Gisla þaun letu gæra bro

»Gudmund och Gisla de läto göra bro»

Till läsningen: Inskriften börjar nedtill i vänstra slingan med skiljetecken, som i denna inskrift genomgående har formen av två punkter. I 1 k finnes en flagring, som har tagit bort ett stycke av huvudstavens mittparti och nedre delen av bistaven. Genom huvudstaven i 8 r går brottsprickan; spår av huvudstaven synas i sprickans kant. 12 k är ej stunget, ej heller 22 i.

Fig. 1. Nyfunnen runsten vid Ludgo kyrka. N. Lagergren foto. — The newly discovered rune stone at Ludgo Church.

I »Södermanlands runinskrifter» upptagas från Ludgo kyrka tre stenar, Sö 134, 370 och 371. Av dessa påträffades Sö 370 och 371 först år 1935. Dessa två stenar, som endast bestå av jämförelsevis obetydliga fragment, lågo i kyrkans grund. Den förstnämnda, Sö 134, har däremot varit känd länge. Stenen låg på 1600-talet i sakristidörren, flyttades senare ut på kyrkogården och ställdes därefter i vapenhuset. I samband med lagningen och resningen av den år 1937 funna runstenen flyttades Sö 134 ännu en gång; av vissa skäl an-

Fig. 2. De båda vid kyrkogårdsporten uppställda runstenarna, Ludgo kyrka. N. Lagergren foto. — The two rune stones erected at the churchyard entrance, Ludgo Church.

såg jag det nämligen lämpligt, att den restes vid sidan av den nyfunna stenen, t. h. om kyrkogårdsgrinden, se fig. 2.

Åtgärden att placera de två runstenarna sida vid sida förestavades i detta fall icke enbart av yttre, estetiska skäl. Det visade sig nämligen, att det fanns ett inre samband mellan de båda inskrifterna, ett förhållande som i hög grad ökade fyndets värde.

Man märker ju omedelbart, när man läser den ovan återgivna, nyfunna runstenens inskrift, att den har en ovanligt knapphändig formulering. Runristarna kunna visserligen i regel icke beskyllas för omständliga formuleringar, men man har ändå blivit van vid, att de ge besked om efter vilken eller vilka, som bron byggdes eller stenen restes. I den här behandlade inskriften omtalas nu endast, att »Gudmund och Gisla läto göra bro»; därigenom gör den ett oavslutat intryck — man väntar en fortsättning. Det är denna väntade fortsättning, som vi finna på den sedan länge kända runstenen Sö 134, vars inskrift lyder:

auk : staina raisa : eftir ofaih : sun sin hialbi : kristr : ant : hans
: auk : selu : hans

*ok stæina ræisa æftir Ofæig, sun sinn. Hialpi Kristr and hans
ok selu hans!*

Fig. 3. Den tidigare kända stenen (Sö 134) i Ludgo, vars inskrift utgör direkt fortsättning på den nyfunnas. N. Lagergren foto. — The earlier known stone at Ludgo, having inscription which continues directly from the newly discovered rune stone.

»och resa stenarna efter Ofeg, sin son. Hjelpe Krist hans ande och hans själ!»

Att denna inskrift, som börjar med *och*, endast utgör senare delen av en minnesinskrift ligger i öppen dag. Dessutom talar den om *stenar*. Den andra stenen är med all sannolikhet den 1937 upptäckta runstenen. Genom detta lyckliga fynd har alltså inskriften blivit fullständig. Vi veta nu, att »Gudmund och Gisla läto göra bro och resa stenarna efter Ofeg, sin son» och att de bådo Kristus hjälpa »hans ande och hans själ».

De båda stenarna, som av huggningsteknik och runformer att döma måste ha huggits av samme runmästare, ha alltså från början varit parstenar, resta vid sidan av varandra. De överensstämmer f. ö. också med avseende på stenart och storlek. Den ena av dem, den nyfunna, har varit prydd med ett kristet kors, den andra har

endast burit runor. Detta är blott vad man kan vänta, när det gäller parstenar.¹

Tyvänn kunna vi nu icke avgöra, var de båda stenarna ursprungligen ha stått, och icke heller var den bro har legat, som Gudmund och hans hustru läto bygga.

Faderns namn, Gudmund, och sonens namn, Ofeg, äro båda vanliga i Sverige under vikingatiden. Däremot är Gísla, moderns namn, högst ovanligt. Det är mig veterligen icke tidigare belagt i runinskrifterna. Det bör uppfattas som den feminina motsvarigheten till mansnamnet *Gisli*. I Danmark blir *Gísla* under medeltiden ett ganska vanligt namn, detta dock genom påverkan från tyskan.

De båda inskrifterna tillhöra 1000-talets senare del, snarast kanske 1080-talet.

Aspa bro, Lötén, Ludgo socken

Samma år som runstenen i Ludgo kyrka påträffades, alltså 1937, gjorde man i samma socken ett ännu märkligare fynd. Då man höll på att lägga om Aspa bro, som endast ligger ett par kilometer västnordväst om kyrkan, fann man nere i vägbanken en dittills okänd runsten, vars inskrift är av ovanligt stort intresse. Ivar Schnell avgav den 1/11 1937 följande rapport till Riksantikvarieämbetet: »Till undertecknad anmäldes torsdagen den 28 oktober, att en runsten hittats vid vägarbete vid Aspa bro på Lötens mark... Det befanns..., att en förut okänd runsten kommit i dagen vid grävning av ett provisoriskt dike, vilket upptagits för byggandet av ny bro på platsen. Stenen låg 8 m. N om bron med sin mitt ungefär mitt under den gamla vägbanans västra kant med basen under vägen och runorna uppåt. Den låg ej mindre än 2 m. under vägbanans nivå och därigenom även ca 1/2 m. under åns nivå, ytterligare ett bevis till de många föregående att området var mycket torrare då härvarande monument skapades... En del stenfyllning hade hittats i väg-

¹ I »Södermanlands runinskrifter» (—1936) anser E. Wessén sannolikt, att fragmentet Sö 370, som hade påträffats i Ludgo kyrka år 1935, var »den andra av de 'stenar', som omtalas» i Sö 134, se a. a. s. 357. Fragmentet visar, bl. a. i skriftens anordning, överensstämmelser med Sö 134, vilket till fullo förklarar Wesséns antagande. Först runstensfyndet år 1937 kunde visa, att uppfattningen var osannolik. Det är f. ö. mycket möjligt, att också Sö 134 har ristats av samme ristare som parstenarna.

Fig. 4. Aspa bro, Ludgo sn. Den nyfunna runstenen är den vänstra av de två stenarna. N. Lagergren foto. — Aspa bro, Ludgo parish. Left the newly discovered rune stone.

banken, men ingenting som kunde tydas som stenpackning för runstenen... Något definitivt förslag till stenens placering önskar jag ej nu göra, då flera fynd av liknande slag kunna förändra utgångspunkterna. Det synes dock, som om stenen lämpligen kunde resas just på den plats där den hittades, ty då kommer den även i lagom förhållande till den nya vägen, som drages fram en bit östligare än den gamla.»

Stenen restes genom Riksantikvarieämbetets försorg och står nu 5 m norr om brons nordvästra landfäste, 4 m väster om landsvägen Nyköping—Gnesta. 6 m norr om den nyfunna Aspa-stenen står den runsten, som i »Södermanlands runinskrifter» har nr 141. Numera känna vi således icke mindre än fem runstenar vid Aspa. En av dem, Sö 136, är tyvärr ännu försvunnen.

Grå granit. Stenens hela höjd är 2,43 m. Höjd över markytan 1,98 m, största bredd 0,74 m. Ristningsytan är starkt sliten. På vissa partier på vänstra delen av stenens mittparti synas nu inga spår av ristning, på vissa andra äro ristningslinjerna endast skönjbara som en svag skuggning i stenytan. Den starka nötningen torde bero på, att stenen en gång har legat med ristningsytan i vägbanan.

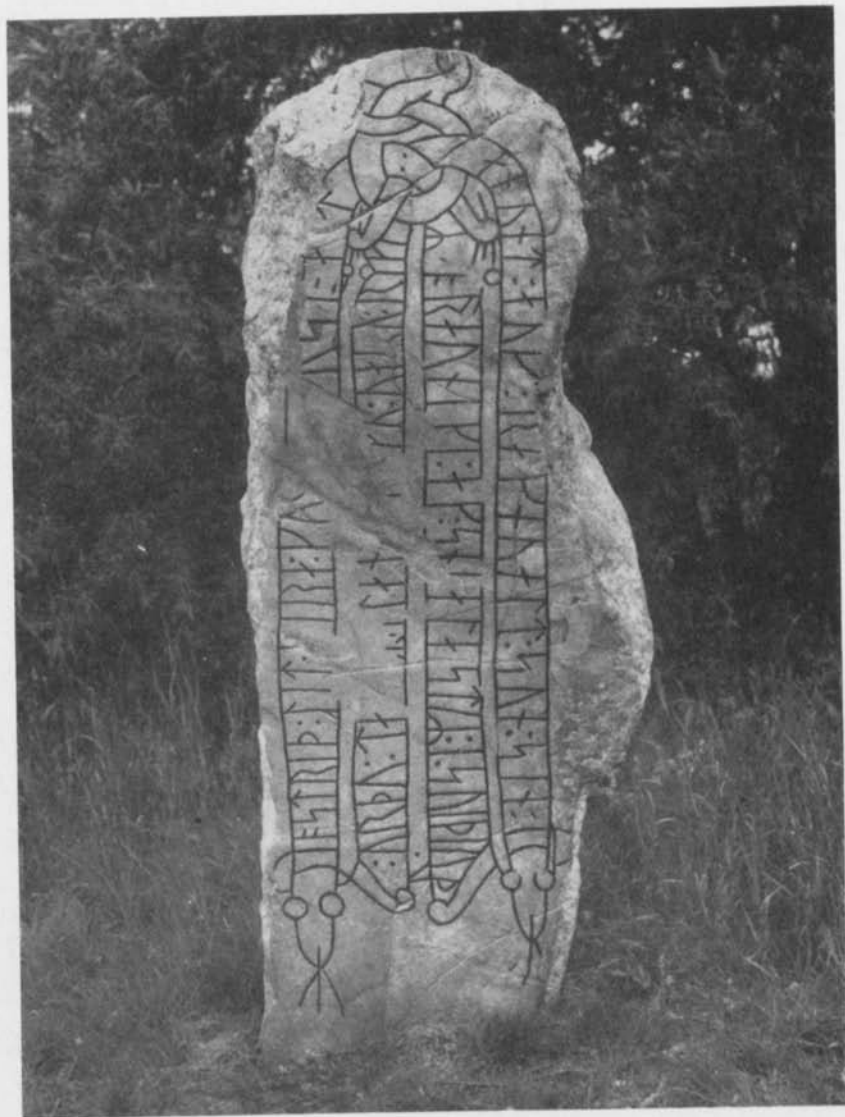

Fig. 5. Den nyfunna runstenen vid Aspa bro. N. Lagergren foto. — The newly discovered stone at Aspa bro.

Inskrift:

ostriþ : lit : -ira : kum . . . usi = at : anunt = auk : raknualt :
 5 10 15 20 25 30 35

sun : sin =
 40

: urþu : ta . . . R : - tan . . . - . . . ku : ua-u : rikir : o
 45 50 55 60 65

rauniki : ak : snialastir : i : suiþiurþu .
 70 75 80 85 90 95

Astrið let gæra kumbl þausi at Anund ok Ragnvald, sun sinn. Urþu dauðir [i] Danmarku, varu rikir a Rauningi ok sniallastir i Sveþiurþu.

»Astrid lät göra detta minnesmärke efter Anund och Ragnvald, sin son. De dogo i Danmark. De voro mäktiga i Röninge och de raskaste i Svitjod.»

Till läsningen: Inskriften börjar utan skiljetecken. 1 o har bistavar endast på huvudstavens högra sida, på samma sätt som inskriftens andra o-runa, 67 o. I 3 t sitter högra bistaven lågt; den är grund men säker. 8 i är ej stunget. Av runan 10 återstår endast övre delen av huvudstaven. 11 i är ej stunget. Av 16 m återstår endast ett stycke av vänstra bistaven, vilket dock är tillräckligt för att man skall kunna fastställa, att runan har varit m. Därefter är ristningen bortnött på ett 22 cm långt stycke. Här har funnits plats för tre runor och ett skiljetecken. Runföljden 10—19 bör därför kunna kompletteras kira : kumbl : þusi. Skiljetecknet efter 19 i består av två korta vågräta streck, på samma sätt som efter 26 t och 43 n. Avståndet mellan 20 a och 21 t är stort, vilket uppenbarligen beror på en ojämnhet i ristningsytan; ojämnheten har alltså funnits redan då stenen ristades. Skiljetecknet efter 21 t är mycket grunt och osäkert. 32 k är ej stunget. 33 n har bistaven i en lodrät spricka, som också korsar 34 u. Efter 49 a är ristningen bortnött på ett 13 cm långt stycke; på det skadade stycket har det funnits plats för två till tre runor. Av 50 R återstår endast nedre delen; denna är grund. Skiljetecknet efter 50 R har förlorat övre punkten. Av runan 51 återstår endast ett grunt stycke av huvudstavens nedre del. 52 t har förlorat vänstra bistaven. Efter 54 n är ristningen bortnött på ett 22 cm långt stycke. På detta parti synes endast ett kort och grunt stycke av en huvudstav. Här har det funnits plats för högst fyra runor. 56 k har förlorat toppen. Runorna 60 och 61 äro oregelbundet ristade; sannolikt har ristaren åsyftat ru. Skiljetecknet efter 66 R har förlorat övre punkten. Efter 67 o finnas inga spår av skiljetecken. 73 k är ej stunget. 79 i har förlorat nedre delen. Skiljetecknet efter 87 i har förlorat övre punkten. Runföljden 88—95 är djup och tydlig. 95 u och det följande skiljetecknet stå utanför slingan.

Den nyfunna runstenens inskrift är verkligen av qvanligt stort intresse. Vad först de tre personnamnen beträffar, äro de alla väl kända. Moderns namn *Astriðr* har icke varit särskilt vanligt under vikingatiden i Sverige. I det stora runinskriftsmaterialet finnas emellertid ett 10-tal belägg, dock intet från Södermanland. (Skrivningen *ostriþ* är ur flera synpunkter intressant.) Namnet *Anundr* förekommer däremot ofta också i Södermanland under vikingatiden. Redan förut funnos tio säkra belägg på namnet från runstenar inom landskapet. Om det intressanta och ovanliga namnet *Ragnvaldr* se nedan s. 295.

Inskriftens senare del, som har utformats poetiskt, omtalar bl. a., att Anund och Ragnvald »blevo döda i Danmark». Danmarks namn nämnes i två andra runinskrifter, nämligen på Amnö-stenen i Veckholms socken i Uppland och på den kända Karlevi-stenen på Öland.

Tolkningen av ortnamnet **o rauniki** är något oviss. Det har behandlats av Lars Hellberg i *Namn och bygd* 1942, s. 96. Hellberg skriver: »Detta uttryck synes... beteckna ett område med politisk betydelse, nämligen det Rönö hundare, vid vars tingsplats stenen är rest, och *rauniki* kan vara en avledning på förleden i fsv. *Röntunum* (1302 SD 2, s. 359 or.), det nutida *Runtuna*, som varit en centralpunkt inom detta område.» Formuleringen *rikir a Rauningi ok sniallastir i Sueþiuþu* antyder måhända, att *Rauningi* har varit namn på en av Södermanlands gamla huvudbygder, av samma slag som t. ex. Tören.

Det märkligaste med denna inskrift är dock dess sista ord **i : suiþiuþu**. Här möta vi givetvis det från västnordiska källor välkända *Svitjod*. Detta namn var hittills i runinskrifterna endast belagt två gånger, nämligen på Tirsted-stenen från Lolland (Danmarks Runeindskrifter nr 216), där ordet skrives **o suoþiaupu**, samt på den skånska Simris-stenen (DR 344), där man finner namnet ristat på alldeles samma sätt som på den nyfunna sörmländska stenen, **a suiþiuþu**. Anmärkningsvärt är, att Aspa-stenen har prepositionen *i*, de två andra *o* och *a*. Detta kan jämföras med, att den uppländska Amnö-stenen har **a tanmarku**, medan Skivum-stenen (DR 133), liksom Karlevi-stenen har *i*, se Upplands runinskrifter nr 699.

Giberga, Lunda socken

Under röjningsarbeten på Giberga gård påträffades år 1942 ett runstensfragment. Det låg framför sydöstra knuten av en större bod, som begränsar gårdsplanen på södra sidan. Runstensfragmentet står nu uppställt på Giberga gårdsplan.

Grovkornig granit. Mått 0,67 × 0,43 m.

Inskrift:

. . . - · **kiarþu** · **skibuarþ** · **a** - . . . · **trbnfr**
 5 10 15 20

... gerðu skipvarð ... drepinn(?) ...

»... (de) gjorde skeppsvakt ... dräpt ...

Till läsningen: Av runan 1 synes endast ett kort stycke nedtill. Skilletecknet efter runan 1 är säkert. 2 **k** har förlorat övre delen av huvudstaven genom bortfall. 3 **i** är något krokigt. Runorna 3—6 nå ej ned till ramlinjen. 7 **u** har egendomlig form: \wedge . Runorna 8—11 äro icke huggna till ramlinjen. Efter 11 **b** finnes i en naturlig skåra en fördjupning, som sannolikt icke är huggen. Sk efter

15 **þ** är säkert. 16 **a** har förlorat övre delen. Av runan 17 återstår endast en halv huvudstav. Därefter finnas inga spår av ristning i stenens kant. Inskrift finnes däremot inne på stenytan. Denna inre inskrift börjar med en svagt böjd linje, som möjligen är rester av en runa, men snarast bör fattas som en ornamentsdetalj. I 21 **n** är bistaven svag. I 22 **f** är den undre bistaven svag men säker.

Fig. 6. Runstensfragment från Giberga, Lunda sn. N. Lagergren foto. — The rune stone fragment from Giberga, Lunda parish.

Inför ordet **skibuarþ** får man den berömda uppländska Bro-stenen i tankarna. Där förekommer ju den utomordentligt intressanta satsen $\times \text{san} \times \text{uar} \times \text{uikika} \times \text{uaurþr}$, »Han var landvärnsmän mot vikingar.» Detta har hittills varit det enda be-lägget på ordet *varðr*, vakt-

tjänst', 'vaktmanskap' i hela runinskriftsmaterialet. Eljest är ordet väl styrkt, bl. a. i ett flertal sammansättningar; det förekommer i gamla nordiska källor ofta i samband med vakthållning ombord i skepp.

Det är beklagligt, att vi av Giberga-stenen, som av det bevarade att döma har burit en inskrift av osedvanligt intresse, endast ha detta fragment i behåll. Det hade varit av stort värde att få ordet **skibuarþ** i sitt fullständiga sammanhang.

Runföljden 18—25 **trbnfr** tillåter ingen säker tolkning. Möjligen har ristaren med **trbn** åsyftat *drepinn*, 'dräpt'.

Lunda kyrka

Då Giberga-fragmentet påträffades 1942 uppfattades det som en händelse, bl. a. därför, att det tidigare icke skulle ha funnits några spår av runstenar i hela Lunda socken. Över huvud taget har det varit påfallande få runinskrifter kända från Jönåkers härad. Runstensfattigdomen inom detta område med sin gamla jordbruksbygd har varit ett till synes olösligt problem. E. Wessén skriver i Inledningen till »Södermanlands runinskrifter» (s. XXII): »Däremot förblir det gåtfullt, varför runfynden äro så få i Jönåkers hd; åtminstone i den väl odlade dalen kring Tuna-ån är bebyggelsen gammal och rik.» På de tolv år som ha gått sedan detta skrevs, ha tre runristningar kommit i dagen just vid denna å, nämligen Giberga-fragmentet, ett fragment i Lunda kyrka och den ståtliga runsten, som år 1947 påträffades vid Lunda prästgård. Det förefaller oneligen som om gåtans lösning helt enkelt skulle kunna vara, att den gamla Jönåkersbygdens runstenar ha blivit ovanligt hårdhänt behandlade. Det är icke alldeles omöjligt, att, när ytterligare tolv år ha gått, problemet om runstensfattigdomen kring Tuna-ån kan ha löst sig själv — med bistånd av intresserat och uppmärksamt folk.

Redan ett årtionde innan »Södermanlands runinskrifter» utkom, hade emellertid ett runstensfragment tillvaratagits i Lunda socken, men detta var tyvärr icke känt av utgivarna. Jag syftar på det ovan nämnda fragmentet från Lunda kyrka. Detta upptäcktes nämligen år 1926. Det påträffades i kyrkogårdsmuren, när denna det året lades om, det placerades under torntrappan och råkade så småningom i glömska. När runstensfyndet i Lunda prästgård gjordes

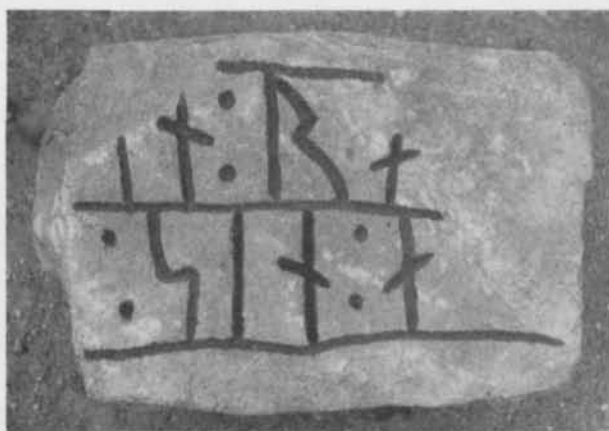

Fig. 7. Runstensfragment från Lunda kyrka. — The rune stone fragment from Lunda Church.

(1947), se nedan, saknades till en början toppen av stenen. Det var vid sökandet efter denna försvunna del som fragmentet åter kom i dagen.

Grå granit. Ristningsytans mått: 0,47 × 0,32 m; tjocklek 0,40 m. Ristningen är djup och tydlig, med breda, kraftiga linjer.

Av inskriften, som står i två parallella rader, återstår endast 8 runor:

-n : rǫ . . . : sin : a . . .

5

Till läsningen: Av runan 1 återstår endast nedre hälften. I runan 4, som har förlorat övre delen, sitter den bevarade bistaven så lågt, att man måste räkna med möjligheten, att runan har varit ett *o* med övre bistaven borta. Efter 4 a och efter 8 a finnas ej spår av ristning; ytan har här slagits bort.

Det enda fullständiga ordet är *sin*, pron. 'sin'. De övriga runorna äro för få, för att man skulle kunna rekonstruera orden. Att fragmentet trots detta är av betydelse, torde ha framgått av vad ovan har framhållits om runinskriftsfattigdomen i trakten.

Lunda prästgård

I augusti 1947 påträffade grundläggarna Erhard och Nils Holmberg under grävningar för Lunda prästgårds källare ett par delar

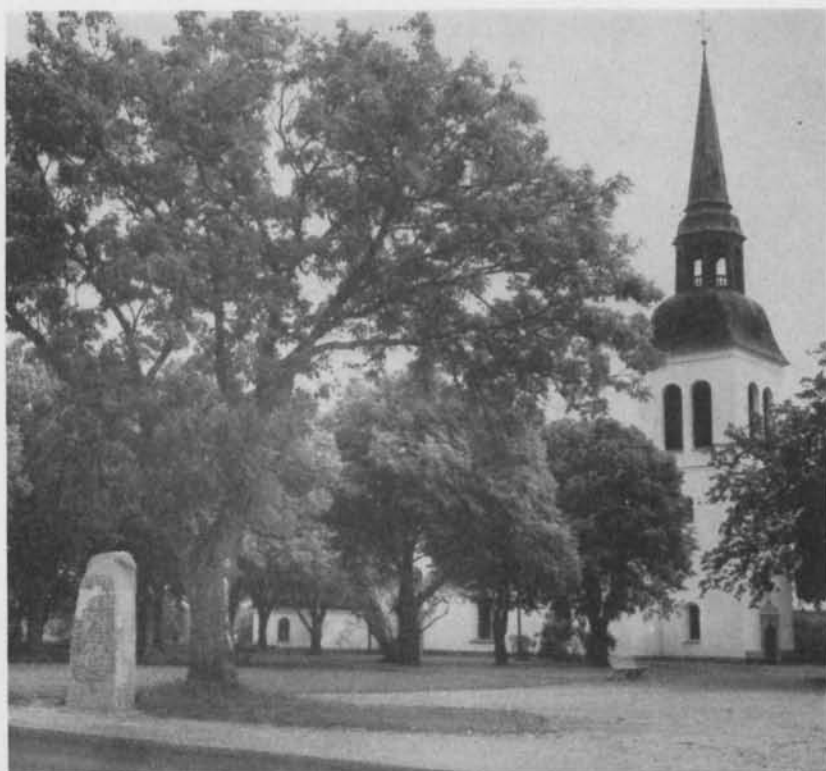

Fig. 8. Den vid Lunda prästgård nyfunna runstenen, rest vid Lunda kyrka. N. Lagergren foto. — The newly discovered rune stone from Lunda rectory, erected at Lunda Church.

av en och samma runsten. Tyvärr var stenen icke komplett; toppen saknades. En månad senare lyckades samma män under schaktningsarbeten finna det felande stycket. Det låg icke i prästgårdsgrunden utan 3 m väster om huvudbyggnadens västgavel, omkring en halv meter under markytan. Genom dessa fynd har en i det närmaste komplett runsten kommit i dagen.

Runstenen lagades och restes genom Riksantikvarieämbetets försorg. Stenen står nu på kyrkogårdens område, nordväst om kyrkan, 5 m söder om stora landsvägen Nyköping—Norrköping.

Gråröd granit. Höjd över markytan 2,32 m, bredd (nedtill) 0,82 m. Ristningsytan är jämn och ristningen är djup och tydlig, med mjukt rundade linjer.

Inskrift:

: halfdan : raspi : sta- . . . si : at : raknualt : faður : sin : ouk :

5 10 15 20 25 30 35

tan · bruður sin þrottar þiakna

40 45 50 55 60

Halfdan ræispi stæi(n þann)si at Ragnvald, faður sinn ok Dan, broður sinn, þrottar þiakna.

»Halvdan reste denna sten efter Ragnvald, sin fader, och Dan, sin broder, dugande män.»

Till läsningen: Inskriften börjar med skiljetecken, som i denna inskrift i regel består av två runda punkter. Sk efter 7 n har emellertid formen av två lodräta streck. Genom 15 a går ett av brotten; numera återstår därför endast bistaven t. v. om huvudstaven. Därefter är ristningsytan bortslagen 37 cm; på detta parti har funnits plats för fyra—fem runor. Av runan 16 finnes ett mycket kort spår vid nedre ramlinjen. I 23 k finnes en grund fördjupning mellan huvudstav och bistav; fördjupningen är naturlig. Genom bistaven i 25 u går ett av brotten. 37 o är säkert. I skiljetecknet efter 39 k är övre punkten något grund. Skiljetecknet efter 42 n består troligen endast av en, högt ansatt, punkt; en fördjupning nedanför förefaller för obetydlig för att vara huggen, eftersom övriga punkter äro mycket kraftiga. Efter 48 r, 51 n och före 52 þ finnas inga säkra spår av sk. 57 R består av ormens gadd! 58—63 þiakna ha följande utseende: Ordet är sålunda, med undantag av 61 k och 63 a skrivet med lönnskrift, med s. k. kvistrunor. I 61 k finnes mellan huvudstav och bistav en grund fördjupning, som icke är huggen. I 62 n har det undre ättstrecket gått förlorat i en flagring. Möjligen kunna svaga spår av strecket skönjas i flagringens kant. Efter denna sista kvistruna kan en tydlig huvudstav samt bistaven t. v. om huvudstaven iakttagas. På huvudstavens högra sida finnes ett kort spår av bistav. Runan har varit a. Därefter synes i flagringens kant en rund punkt, som kan vara den övre punkten i ett skiljetecken.

Namnet *Halfdan* var förut känt från fem sörmländska runinskrifter (Sö 131, 188, 250, 270, 272). Däremot är namnet *Ragnvaldr* endast belagt på den nyfunna Aspa-Stenen, se ovan s. 289. Det är egendomligt, att bägge de sörmländska beläggen på det intressanta namnet Ragnvald ha framkommit genom de senaste årens runfynd. Innan dessa upptäckter gjordes, var namnet på svenskt område endast känt från tre uppländska runinskrifter, varav två åsyfta en och samma man.

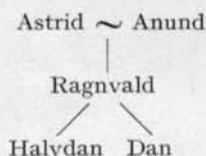
Namnet är alltså under 1000-talet mycket sällsynt. Ragnvald var ännu under vikingatiden ett hövdinganamn, förbehållet medlemmar

Fig. 9. Runstenen från Lunda prästgård. N. Lagergren foto. — The rune stone from Lunda rectory.

av de verkliga stormannasläkterna. Först under medeltiden »sjunker» namnet och blir vanligt.

När man därför finner detta namn på de ståtliga, nyfunna runstenarna vid Aspa bro och Lunda prästgård, frestas man att antaga, att vi här ha att göra med en och samma släkt. Kan den Ragnvald som nämnes på Aspa-stenen vara samme man som omtalas på Lunda-stenen? Båda runstenarna tillhöra säkerligen 1000-talets förre del; möjligen är Aspa-stenen något äldre än Lunda-stenen. Man skulle kunna tänka sig följande släktregister:

Ett sådant antagande är emellertid tyvärr synnerligen ovisst; det måste, åtminstone tills vidare, betecknas som en gissning.

Halvdans broder heter *D a n*, ett i Uppland tämligen vanligt namn under vikingatiden. Däremot är detta det enda hittills kända belägget från Södermanland. Anmärkningsvärt är, att Ragnvalds söner heta *H a l v d a n* och *D a n*. Detta är exempel på en ålderdomlig, ännu under vikingatiden vanlig namngivningsprincip, som kallas *v a r i a t i o n*: Att två bröder ha burit namnen Halvdan och Dan är f. ö. icke alldeles enastående i runinskrifterna; det förekommer också på en uppländsk runsten, U 511.

Som ovan har framhållits, är inskriftens slut delvis ristat med lönnrunor. Av stort intresse är, att vi här åter möta den formel *prottar piagn*, som hittills har varit känd från fem sörmländska runinskrifter (Sö 90, 112, 151, 170, 367). En slående parallell till den nyfunna stenen erbjuder Sö 112 Kolunda; här har med all sannolikhet samme ristare varit verksam. Likheterna inskränka sig nämligen icke till, att den karakteristiska slutformeln är utförd på nästan exakt samma sätt, utan fullständig överensstämmelse kan iakttagas i flera avseenden. Sålunda äro t. ex. de vackra korsen i varje detalj lika.

Adala, Ösmo socken

Vid röjning och sprängningsarbeten för en tomtplanering vid Adala i Ösmo socken påträffades våren 1939 en okänd runsten. Den

Fig. 10. Den nyfunna runstenen vid Ådala, Ösmo sn. N. Lagergren foto. — The newly discovered rune stone at Ådala, Ösmo parish.

låg med den runristade sidan nedåt i en åker, som sluttar mot Landfjärden, 900 m norr om Hammersta, i östra kanten av den nya landsvägen Västerhaninge kyrka—Ösmo kyrka. På grund av att baksidan låg uppåt blev stenen söndersprängd. Den lagades och restes genom Riksantikvarieämbetets försorg år 1943. Nu står runstenen i närheten av fyndplatsen, 2 m öster om den nya landsvägen, 8 m sydöst om avtagsvägen till Ådala, 40 m östsydöst om Ösmo konsums byggnad.

Grå gnejsgranit. Höjd 1,95 m, bredd 1,52 m. Ristningsytan är ojämn och knottrig genom vittring och flagring; därigenom, och på grund av sprängningsbrotten, är ristningen på flera ställen skadad och inskriften delvis grund och svårläst.

Inskrift:

: biarni : auk : -ai- : litu : -aisa : stin : at : nikbiurn : faþur sin
 5 10 15 20 25 30 35 40
 : bu - - a : - - ui · bruþur kuþfins :
 45 50 55 60 65

Biarni ok Gwæirr letu ræisa stæin at Næsbiorn(?), faður sinn . . . , broður Guðfinns.

»Bjarne och Ger läto resa stenen efter Näsbiörn (?), sin fader . . . , Gudfinns broder.»

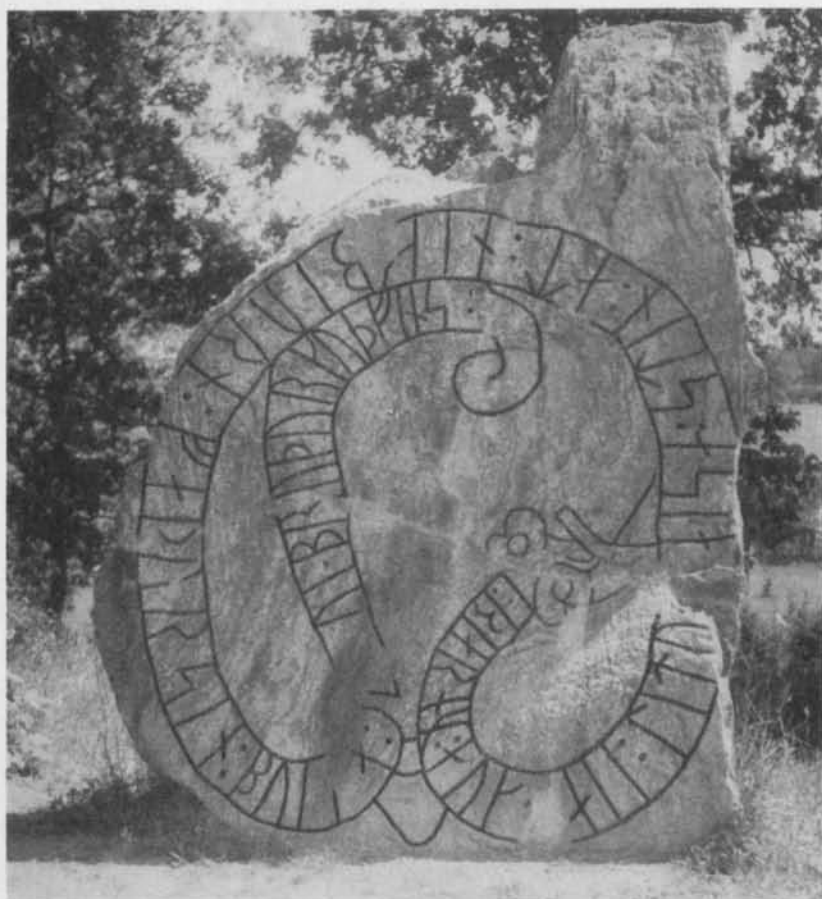

Fig. 11. Adalastenen. N. Lagergren foto. — The Adala-stone.

Till läsningen: Inskriften börjar med ett lodrätt streck samt därefter två mycket svaga punkter. 1 **b** har grunda bistavar. Efter 4 **r** är ristningsytan ytterst ojämn. Sannolikt har ristaren här gjort sig skyldig till ett misstag, se fig. 11. Runorna 7—9 **auk** äro mycket svaga. Efter 9 **k** är endast övre punkten i skiljetecknet bevarad; den undre har gått förlorad i en sprängningsspricka. Där har också runan 10 (**k**?) fördärvats. Av runan 13 återstår endast huvudstaven. Möjligen kan man skönja svaga spår av bistavarna i ett **R**. 15 **i** är ej stunget. I 17 **u** är bistaven delvis svag. Därefter synes övre punkten i ett skiljetecken. Nedre punkten och runan 18 ha fördärvats i ett kantborrifall. 25 **i** är ej stunget. 29 **n** är säkert. 30 **i** är ej stunget. I 31 **k** är bistaven något skadad i en flagring. Efter 41 **r** finnas inga säkra spår av skiljetecken; möjligen kan en övre punkt svagt

skönjas. Runföljden 45 **b**—49 **a** är skadad och delvis grund. 46 **u** är ej stunget. Av runan 47 återstår endast huvudstaven; ristningsytan har flagrat till höger om huvudstaven. Av runan 48 finnes blott ett kort stycke av huvudstaven nedtill. Övre delen av runan har gått förlorad i den flagring, som börjar till höger om huvudstaven i runan 47. 49 **a** är säkert. Partiet mellan den korsade slinglinjen och 52 **u** är skadat. Det skadade stycket av ristningsytan mäter 22 cm; på detta stycke har det funnits plats för 2 runor. 52 **u** och 53 **i** äro säkra. Efter 59 **r** finnas inga spår av skiljetecken. Runföljden 60 **k**—66 **s** är mycket grund.

De fyra mansnamn, som finnas på denna nyfunna runsten, äro icke tidigare belagda i de sörmländska runinskrifterna.

Biarni är vanligt i Norge och på Island ända sedan 900-talet; även *GæiRR* är väl styrkt från Island.

Faderns namn är ristat **nikbiurn**, vilket icke ger något hittills känt namn. Troligen är det feiristat för **nisbiurn**, 'Næsbjørn', ett egenartat, men även i Södermanland under vikingatiden belagt namn (Sö 151, 356). I uppländska runinskrifter förekommer det fem gånger.

Även Gudfinn har varit utomordentligt sällsynt; det är ej tidigare känt i runinskrifterna. Kvinnonamnet *Guðfinna* är känt från Island på 1000-talet.

Det är beklagligt, att runföljden 45—53 har skadats så svårt att det numera är omöjligt att fastställa, vad ristaren har åsyftat. Man skulle naturligtvis kunna gissa, att det har stått **buki : a** : (bodde på [i]), följt av ett ortnamn, som har slutat på **ui**. Förhåller det sig så, är det inskriftens viktigaste parti, som har gått förlorat. Av runresterna att döma kan runföljden 45—49 möjligen ha varit **bunta**.

Hölö kyrkoruin

Under konservering av Hölö kyrkoruin fann man hösten 1944 icke mindre än trettiotvå runstensfragment. De påträffades i olika delar av rasmassan och ha med all sannolikhet använts som murfyllning. Endast elva av fragmenten visade sig passa ihop. Fragmenten förvaras nu i Statens historiska museum, inv. nr 23434.

Röd sandsten. Ristningen är djup och tydlig. Följande runor ha bevarats:

- 1) . . . r : aṽ 2) . . . -gr^x. . . 3) . . . ur : sin : l . . .
4) . . . þan : k . . . 5) . . . þu - . . . 6) . . . ins . . . 7) . . . u - -

Stenen tillhör otvivelaktigt 1000-talet, sannolikt dess slut.

Fig. 12. Runstensfragment från Hölö kyrkoruin. N. Lagergren foto. — Rune stone fragments from Hölö Church-ruin.

Fig. 13. Den nyfunna fragmentariska kalkstenschällen från Kjula kyrkogård. H. Faith-Ell foto. — Fragmentary limestone slab from Kjula churchyard.

Kjula kyrka

I augusti 1938 hittades i Kjula kyrkogårdsmur ett flertal fragment av en ornerad sten, som av allt att döma har utgjort en del av en s. k. Eskilstuna-kista. Fjorton av fragmenten bära i relief huggna ornament. De förvaras f. n. på Statens historiska museums konserveringsanstalt för hopsättning. Stenen skall inom den närmaste tiden återsändas till Kjula kyrka.

Grå kalksten. Mått: 1,07 × 0,90 m. Tjocklek 12 cm.

Bornö, Salems socken (Sö 303)

Vid Bornö i Salems socken påträffades år 1919 ett mindre fragment av en runsten. Detta fragment försvann senare och hade trots efterforskningar icke återfunnits, då utgivandet av »Södermanlands runinskrifter» avslutades år 1936.

År 1939 kom det tidigare kända fragmentet åter i dagen, och samtidigt fann man ett mindre stycke, som tillhörde samma sten. Carl Engqvist rapporterade till Riksantikvarieämbetet den 17/9 1939: »Jag har hittills utan framgång sökt efter denna sten, till häromdagen jag på omvägar fick höra att stenen skulle vara funnen enl. uppgift sönderslagen. Vid min undersökning befanns det större fragmentet i sitt ursprungliga skick..., men ytterligare ett fragment tillhörand(e) låg intill... Stenen går dock icke att passa in i det större fragmentet... Orsaken att fragmentet varit svårt att finna, berodde på en större rishög och div annat avfall hopats över, och att stenen flyttats omkring 100 m: Norr, till en slänt invid sjöstranden... Stenen är ganska sliten i kantena, varför den ser ut att ha varit använd som förstugsten l. d; den hittades alldeles invid en gammal grund, intill ett område där äldre kultur saknas.»

Fem år senare, alltså 1944, påträffades vid grävning på den plats, där Bornö gårds ingång hade varit belägen, en större del av samma runsten. Undersökningen visade, att den del, som hade påträffats, utgjorde stenens rotända.

I och med fyndet 1944 har så gott som hela runstenen anträffats. De tre delarna passade nu ihop, och stenen lagades och restes genom Riksantikvarieämbetets försorg.

Runstenen står i en åker, 200 m väster om lägenheten Bornö, 100 m söder om Bornsjöns strand, 2 m norr om norra grundmuren till gamla Bornö gård, av vilken nu endast grundstenarna skönjas.

Rödgul sandsten. Höjd 1,15 m, bredd vid basen 1,17 m. Ristningsytan är ojämn; ristningslinjerna i stort sett djupa och tydliga. Endast vid inskriftens slut nedtill på stenen ha de genom nötning blivit grunda. Huggningstekniken är karakteristisk: i linjernas botten synas punkterade spår av ristarens redskap.

Inskrift:

kuþlah	5	10	15	20	25	30	35	:
-et								:
raisa								:
. . .								:
iR								:
þurhar								:
uk								:
frusta								:
. . .								:
sino								:
uk								:
ainiutr								:
. . .								:
at								:
. . .								:
stiub								:
. . .								:
sin								:
40	45	50	55					

Fig. 14. Bornö, Salems sn. N. Lagergren foto. — Bornö, Salem parish.

Guðlaug let ræisa (stæin æft) i R Þorgæi R ok Frosta, syni sina ok Æiniutr at stiup sin.

»Gudlög lät resa (stenen eft)er Torger och Froste, sina söner och Enjut efter sin styvson.»

Till läsningen: Inskriften börjar och slutar utan skiljetecken. I 1 k finnes ett kort, mycket grunt, lodrätt streck, som säkerligen är naturligt. Skiljetecknet efter 7 h är grunt men säkert. Av runan 8 finnas numera inga spår; runan har gått förlorad i brottsprickan. 9 e har förlorat nedre delen i samma brott. Skiljetecken saknas efter 10 t. 15 a är helt bevarat nedanför kanten av brottet. Därefter är ett stycke av stenen förlorat. Där inskriften åter börjar synes 16 i. Avståndet mellan 15 a och 16 i är 50 cm. På det förlorade partiet torde omkring 8 runor ha stått: **stain : eft. I 23 R** har huvudstaven mellan bistavarna gått förlorad genom flagring. Skiljeteck-

ken saknas efter 25 k. Av 34 n återstår endast vänstra bistaven och toppen av huvudstaven. Mellan 34 n och 35 s har en runa (i) förlorats i brottet. Skiljetecken saknas efter 40 k. 45 u har förlorat huvudstavens översta stycke genom flagring. I 50 s är undre delen av nedersta leden svag. I 53 u är bistavens understa del bortnött. Skiljetecken saknas efter 54 b.

Om det i runinskrifterna vanliga kvinnonamnet *Guðlaug* se Sö 263; om namnen *Porgæirr* och *Frosti* se Sö 303. Inskriftens fjärde namn, **ainiutr**, som sannolikt återger ett *Æiniutr*, är ett eljest okänt mansnamn. Namnets båda led äro emellertid kända, t. ex. *Æibiorn* och *Signiutr*, *Vigniutr*.

Ordet *stiupr*, m., 'styvson' förekommer på en av Bergastenaarna, Skultuna sn, samt på ett fragment från Öland (Öl 11). E. Brate anmärker vid behandlingen av fragmentet (Ölands runinskrifter, s. 57): »Det enkla ordet *stiupr* är icke förut anträffat i något svenskt litteraturminnesmärke. Fornsvenskan har *stiupson*.» Med fyndet av Bornö-stenens rotända ha vi alltså tre runsvenska belägg på ordet.

Bornö-stenens originelle ristare har säkerligen också ristat runstenen vid Oxelby i samma socken (Sö 304) samt den sten, som sitter inmurad i Huddinge kyrka (Sö 299).

Landshammar, Spelviks socken (Sö 168)

I Ransakningarna 1667—84 omtalas en runsten som »Landzhammars boosten». Den är enligt denna källa »Defect både öfverst och nederst på stenen, är lagd till en bootrappa». Senare försvann stenen och kom icke i dagen förrän hösten 1942. Då anmälde nämligen ingenjör N. Kugelberg, att han hade återfunnit stenen. Den låg i fyllningen under mangårdsbyggnaden vid Landshammar.

Fragmentet står nu uppställt vid den s. k. Trossbobacken, 300 m sydöst om Landshammar, 2 m söder om infartsvägen till gården, 4 m öster om runstenen Sö 167.

Blågrå granit. Mått: 64 × 48 cm.

Inskrift:

- raisp - . . . si at u - . . . þu sin
5 10 15

. . . ræisþ[i stæin þan]si at Vi[niut?] . . . sin
 . . . reste denna sten efter Vinjut(?), sin . . .

Fig. 15. Landshammar, Spelviks sn. Runstensfragmentet synes t. v. i bilden. N. Lagergren foto. — Landshammar, Spelvik parish. The rune stone fragment left.

Till läsningen: Inga skiljetecken finnas. Av runan 1 återstår endast nedre hälften av en huvudstav och en böjd bistav åt höger; runan har med all sannolikhet varit **R**. I runan 7 finnes huvudstaven; runan kan ha varit **i**. Av runan 13 återstår endast nedre hälften av en huvudstav. 14 þ har förlorat hela huvudstaven i en flaging vid fragmentets kant.

Se i övrigt Sö 168.

Fig. 16. Landshammar, Spelviks sn (Sö 168). N. Lagergren foto. — Landshammar, Spelvik parish.

Fig. 17. Den nyfunna runstenen vid Trollsta, Sorunda sn. N. Lagergren foto. —
The newly discovered rune stone at Trollsta, Sorunda parish.

Trollsta, Sorunda socken (Sö 233)

»Vthi Trolsta gärde finnes 3 runstenar och 3 jättegraffwar», rapporteras i Ransakningarna 1667—84. På annan plats i samma källa meddelas, att runorna på de tre stenarna äro »något uthplanade aff rägnväder». Mot slutet av 1600-talet ritade J. Hadorphs tecknare P. Helgonius av dem, och stenarna finnas i *Bautil* upptagna som nummer 676, 677 och 680.

En tid voro alla tre runstenarna försvunna, men två av dem återfunnos senare; B 677 kom till rätta på 1860-talet, och B 680 återfanns år 1920. Den tredje Trollsta-stenen (B 676) var emellertid fortfarande försvunnen; den hade tyvärr icke kommit i dagen, när »Södermanlands runinskrifter» utkom år 1936. Trollsta-stenarna ha i detta arbete numren 232, 233 och 234. Under Sö 233 skriver E. Wessén: »Stenen är numera förkommen. Den uppges som saknad redan av Dybeck och har förgäves eftersökts av Upmark, Boije och

Brate. Enda bevarade avbildning är träsnittet efter Helgonius' teckning (i Peringskiölds Monumenta Sudermanniae och i Bautil).»

Då man år 1938 rev den gamla mangårdsbyggnaden på Trollsta nr 1, påträffades i grunden en i två delar sönderslagen funsten. Den togs ut och lades invid det nybyggda huset, som hade uppförts omedelbart nordöst om det gamla. Stenen visade sig vara den försvunna Sö 233. Runstenen lagades i augusti 1945 genom Riksantikvarieämbetets försorg och restes i trädgården till Trollsta nr 1, omkring 20 m sydöst om mangårdsbyggnaden, mellan de två andra Trollsta-stenarna (Sö 232 och Sö 234). Sö 232 står 1,5 m söder om den nu återfunna stenen, och Sö 234 står 3,5 m norr om densamma.

Stenarten är rödgrå granit. Höjd 1,20 m, största bredd 1,23 m. Ristningsytan är ojämn. Nedtill i synnerhet är ristningen skadad genom stora bortfall. Den spricka, som har klivit stenen i två delar, fanns redan på 1600-talet.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter B 676):

kun[i × au]k × þorfastr × raistu × stain × at × þori × faþ- . . .
 5 10 15 20 25 30 35

[amut]i hiuk
 40 45

Gunni ok Þorfastr ræistu stæin at Þori, faður sinn. Amundi hiogg.

»Gunne och Torfast reste stenen efter Tore, sin fader. Amunde högg.»

Till läsningen: före 1 k finnas inga spår av skiljetecken. Av 2 u återstår endast bistaven. I 3 n är huvudstaven bortfallen nedanför bistaven; i samma skada har bistavens högra del gått förlorad samt hela runföljden 4—6 i × au, vilken har supplerats efter Hadorphs och Helgonius' läsning. Av 7 k återstår endast korta stycken av huvudstav och bistav. 11 f har förlorat huvudstavens nedersta del. 28 t har förlorat högra bistaven i en spricka. I 33 f har huvudstavens översta del gått förlorad; detsamma gäller 35 þ. Av runan 36 återstår endast ett kort stycke av huvudstaven. Därefter finnas inga spår av ristning förrän vid 41 i. Runföljden 37—40 amut måste sålunda suppleras efter 1600-talsavbildningen. Av 41 i återstår numera endast övre hälften. Därpå följer en skadad h-runna. Av 44 u återstår endast korta stycken av huvudstav och bistav. På ormens hals står 45 k; därefter finnes intet skiljetecken.

Alla personnamnen äro välkända. Ristaren Amunde, vars stilmonster ur vissa synpunkter är av stort intresse, har signerat fyra sörmländska runstenar. nämligen Sö 215, 233, 268 och 271.

Fig. 18. Säby, Ösmo sn. N. Lagergren foto. — Säby, Ösmo parish.

Säby, Ösmo socken (Sö 252)

I Säby gårde i Ösmo socken fanns enligt Ransakningarna 1667—84 »en runsteen som ähr kullfallen». Den upptages i Peringskiölds Monumenta Sudermanniae, har i Bautil nummer 673 och i Liljegrens Run-Urkunder nummer 834. I Södermanlands runinskrifter (1924—1936) uppges, att stenen ej omtalas »i senare förteckningar över bevarade fornlämningar i Ösmo och är sannolikt förkommen» (s. 220). På orten var emellertid Säby-stenen känd flera år innan runverket utkom. Stenen hade nämligen kommit i dagen hösten 1930, men upptäckten blev beklagligtvis icke rapporterad till Riksantikvarieämbetet förrän 1938. Redan år 1931 omnämnes fyndet i Nynäshamns-Posten (30/10, KB) i en artikel av V. Pettersson, Nynäshamn. Under rubriken »Återfunnen runsten i Ösmo» läses: »Då ägaren till Säby en dag förra hösten var sysselsatt med plöjning, kom plojen att skrapa emot en större flat sten. Som stenen varit till hinders de senaste åren, i synnerhet sedan traktorn kommit att tagas till hjälp i jordbrukets tjänst, så beslöts att stenen skulle upptagas. Eftersom densamma ej låg djupare än 35 cm. var ju detta en lätt sak. Eget nog kom man ej att tänka på att det kunde vara en runsten och en dag skulle den flyttas och läggas som bro framför ett magasin. Här var det mera en tur som gjorde att den

ej kom till sin tilltänkta plats, hade stenen där blivit lagd med ristningen ned hade den säkert fått legat många år ännu. Natten före den dagen då stenen skulle flyttas hade ett häftigt regn sköljt bort jordlagret som täckte runorna vadan dessa nu efter regnet framträdde tydligt och klart. Ägaren underrättade genast prosten Quist vilken kom och tog en ritning av runstenen som är ungefär 1,50 m. hög, något skadad i ena kanten och dess övre del. Runstenen låg cirka 500 m. från allmänna vägen och omkring 300 m. från den plats där vanstastenen hittades på 1880-talet.»¹ . . . Pettersson meddelar vidare, att Säby-stenen sommaren 1931 hade »blivit förd från sin gamla plats och uppsatts utmed vägen på en höjd öster om Säby mangårdsbyggnader. Det är en värdig plats den fått alldeles i närheten av det stora och minnesrika gravfält[et] vid Stymninge».

Stenen står rest 100 m sydöst om Säby mangårdsbyggnad, 10 m västnordväst om landsvägen Ösmo kyrka—Djursnäs, 7 m söder om

¹ I Södermanlands runinskrifter uppges däremot, att Vansta-stenen (Sö 254) »hittades år 1903 på en äng i södra kanten av sjön Öster Styran, som numera är urtappad. Den hade legat som bro över ett sumpigt ställe i ängen. Sannolikt hade den i senare tid blivit förd dit för att tjäna ett praktiskt ändamål. Men var den ursprungligen har haft sin plats är sålunda okänt», a. a. s. 221. Viktor Pettersson lämnar i ett brev till Riksantikvarieämbetet av den 15/6 1938 följande upplysningar om Sö 254: »Något av åren 1885 eller 1886 roade det mig att som pojke — jag var då 11 och 12 år — gå till sjön Västra Styran och meta, och tog så vägen över Säby gärde, där låg då i en backe en nyligen ditförd runsten, som var i två delar. Stenen var ännu vit på ytan efter de antagligen många år den legat i jorden. Flera gånger sprang jag barfota över de synliga runorna, jag minns det så tydligt som vore det i går. Våren 1887 arbetade jag en dag tillsammans med en statdräng vid Vansta gård som åren förut varit i tjänst vid Säby. Jag kom då att nämna om runstenen och fick då av honom veta att dåvarande arrendatorn Karlsson funnit runstenen vid uppodling av en backe, således i mitten av 1880-talet. Drängens namn var Vilhelm Österberg, som levde åtminstone för två år sen, då bosatt i Västerhaninge. Hösten 1889 flyttade jag från Vansta men återkom om två år och sökte upp platsen där runstenen legat, den var då borta och omöjlig att återfinna på sin gamla plats i gårdsbacken. Året 1903 kunde man i de dagliga tidningarna läsa att en runsten blivit funnen vid Säby, Ösmo. Den hade legat på mark som förr tillhört Vansta och blev därför flyttad och uppsatt i parken vid Vansta. Snart därefter besökte jag parken för att ta stenen i betraktande och fann då att det var samma sten som jag sett ligga i gårdsbacken på Säby gärde i mitten av 1880-talet. Den hade senare blivit flyttad och lagd på ett sumpigt ställe där den återfanns av prosten Quist 1903.»

Fig. 19. Runstenen vid Säby, Ösno sn. N. Lagergren foto. —
The rune stone at Säby, Ösno parish.

infartsvägen till gården. Ristningsytan vetter åt öster, sålunda mot landsvägen. Den plats, där stenen påträffades, ligger 600 m nordnordöst om mangårdsbyggnaden, enligt uppgift till mig av lantbrukare Otto Holmer, som återfann stenen år 1930. Denna plats är med all sannolikhet den ursprungliga.

Grå granit med kvartsinslag. Ristningsytan är skrovlig. Stenens topp var förlorad redan på 1600-talet och har ej återfunnits. Den nuvarande övre kanten är nött av harvar och plogar. Höjd 1,17 m. bredd 1,03 m. Stenen står något för djupt.

Inskrift:

× u . . . isa × auk (×) raisa × stain × iftir × toka × broður × sin • ku
5 10 15 20 25 30 35

... (let gæra bro) þessa ok ræisa stein æftir Toka, broður sinu goðan).

»... (lät göra denna bro) och resa stenen efter Toke, sin gode broder.»

Till läsningen: Inskriften börjar upptill till höger med ett skiljetecken (x). I 1 u finnes mitt på bistaven en fördjupning, som säkert är naturlig. Där-efter har inskriften fortsatt i en slinga upp åt vänster, vilken har gått förlorad med toppstycket. Man skulle kunna beräkna, att 15—20 runor ha gått förlorade mellan 1 u och inskriftens nästa bevarade runa, 2 i, som har förlorat sin nedre hälft i kanten av brottet. Skiljetecknet efter 4 a står i ett kvartsparti och är därför grunt hugget. 7 k har förlorat huvudstavens och bistavens nedre delar; bistaven är grund. I kantskadan har också skiljetecknet efter 7 k gått förlorat. 18 i är ej stunget. I 27 b äro bistavarna otydliga. 28 r har förlorat bistavens nedre del. I 29 o ligger undre bistaven i en djup spricka. Skiljetecknet efter 35 n har formen av en punkt. Efter 37 u finnas inga spår av ristning.

Den förlorade övre slingan har som ovan framhållits kunnat bära 15—20 runor. Inskriftens början, runföljden 1—5 × u ... isa kan med stor sannolikhet suppleras på följande sätt: × u ... (× lit × kiara × bro þ)isa (... »lät göra denna bro»). Säby-stenen har sålunda stått vid en bro nära den plats, där den år 1930 påträffades. En gammal väg har alltså gått i den låglänta marken öster om Styran, i närheten av den nuvarande landsvägen, nära den å, som här rinner till sjön.

Vad Tokes broder har hetat kan ej fastställas.

Vad inskriftens två sista runor, 36—37 ku, beträffar, äro de troligen början av ett *kuþan goðan*, som framhållits i »Södermanlands runinskrifter», s. 220. På samma ställe uttalas den i och för sig rimliga tanken, att de tre felande runorna þan kanske kunde stå »på stenytan utanför slingan», fastän de icke ha observerats, när stenen på 1600-talet avtecknades av Helgonius. En undersökning av den nu återfunna runstenen visar emellertid, att 1600-talstecknaren icke har gjort sig skyldig till ett förbiseende. Några runor utanför slingan finnas icke, åtminstone icke på den del av stenen, som numera är åtkomlig för undersökning.

Gerstabergr, Ytterjärna socken (Sö 346)

I maj 1945 anmälde ryttmästare C. E. Cederlund, att man under pågående schaktningsarbeten på Gerstabergr hade funnit en runsten. Den låg i fyllningen vid huvudbyggnadens västgavel. Det var i samband med rivandet av en mindre utbyggnad på västgaveln som fyndet gjordes. Genom Riksantikvarieämbetets försorg restes stenen i Gerstabergrs park, 80 m söder om huvudbyggnaden.

*Fig. 20. Runstenen vid Gerstabergr, Ytterjärna sn (Sö 346). N. Lagergren foto. —
The rune stone at Gerstabergr, Ytterjärna parish.*

Av undersökningen 27 maj 1945 framgick, att stenen var identisk med en sedan länge försvunnen runsten, som hittills endast varit känd genom en teckning av P. Helgonius i *Peringskiölds Monumenta Sudermanniae* (B 691). En beskrivning av fyndet publicerades följande år av E. Wessén (*Täljebygden* 1946, s. 32).

Grå granit. Höjd 1,42 m, största bredd 0,95 m. Stenen har förlorat sin högra del och är skadad upptill. Ristningsytan har delvis vittrat.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Helgonius):

× slakui × auk · san + þirsi · rs[^{tu} × stahin × it boata × auk
 5 10 15 22 25 30 35
 at + brup]ur sin
 40 45

Slagvi ok Svæinn (?) þæirsi ræistu stæin at boanda ok at broður sinn.

»Slagve och Sven de reste stenen efter (sin) husbonde och efter sin broder.»

Till läsningen: Skiljetecknet efter 9 k är osäkert, då stenytan här är mycket ojämn. I 43 u är bistaven otydlig och osäker.

Namnet *Slagvi* förekommer också på en år 1938 funnen runsten i Stora Rytterns ruin, se *S. B. F. Jansson* i Västmanlands fornminnesförenings årsskrift (Västerås 1943).

Eskilstuna—Fors kyrka (Sö 355)

Då »Södermanlands runinskrifter» utkom, var fragmentet Sö 355, Eskilstuna kyrka, fortfarande förkommet. Då kyrkan restaurerades 1938, kom stenen åter i dagen. Den är nu inmurad i vapenhusets södra vägg.

Blågrå kalksten. Mått: 80 × 44 cm. Ornamentiken är arbetad i relief.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Peringskiölds teckning:

... [uiþ]r : letu : ...

... þisa : ef ...

»... läto ... denna (dessa) efter ...»

Till läsningen: Av runan 4 återstår endast nedre delen; det bevarade gör det troligt, att runan har varit r. 6 e är tydligt stunget. Av skiljetecknet efter 8 u återstår nu endast undre punkten. Runföljden 9 þ—14 f står längs fragmentets andra kant. Av 9 þ återstår endast bistaven; trots detta är runan säker. 12 a har en egendomlig form, beroende på att ristan har sökt rätta en felhuggning: han har först råkat, efter 11 s, rista en s-runa i st. f. en a-runa och har sedan korsat över de felaktiga staplarna; därigenom har runan fått följande utseende: þ

Vad inskriften beträffar förtjänar det att framhållas, att runföljden 9—12 är þisa, icke risa. Felläsningen risa har gett anledning till diskussion, se *S. Lindqvist* i *ATS* 22: 1, s. 41, not 1.

Fig. 21. Stenen i Fors kyrka, Eskilstuna. T. Karlsson foto. — The rune stone in Fors Church, Eskilstuna.

Toresunds kyrka

I Toresunds kyrka påträffades i september 1948 ett runstensfragment. Endast fyra runor äro bevarade (: sun : s).

SUMMARY

Sven B. F. Jansson: Recent Finds of Runestones in Södermanland.

Sven B. F. Jansson accounts for ten newly found and five refound rune inscriptions in Södermanland, Sweden. The perhaps most interesting newly found stone has been discovered at Aspa bro, Ludgo parish. Its inscription reads: >Astrid let this memorial be erected after Anund and Ragnvald, her son. They died in Denmark. They were powerful in Röninge and the boldest in Svitjod (i. e. Sweden).>

The rune stone found 1947 at Lunda rectory reads: >Halvdan erected this stone after Ragnvald, his father and Dan, his brother. They were efficient men.>